

Najstarije orgulje u Bosni i Hercegovini

Marko Stanišić

Dok su drugi europski narodi živjeli u slobodi, gdje su kultura i umjetnost cvali, Bosnu zadesiše teška stoljeća ropstva pod otomanskom vlašću (1463.-1878.). Polazeći od te činjenice, kao i to da su mnoge crkve kroz stoljeća paljene i rušene, i da je danas jedina sačuvana crkva iz tog vremena (prije 1850. god.) ona u Varešu, onda smo našli pravi razlog zašto orgulje u Bosni nalazimo dosta kasno, tek 1801. godine.

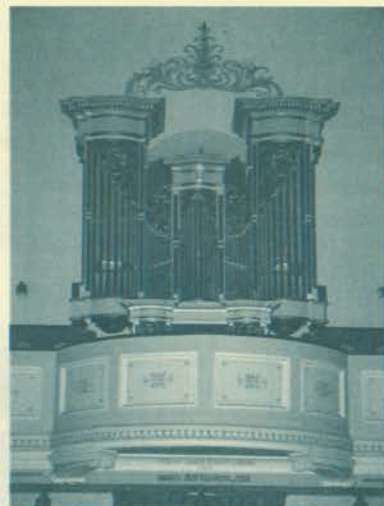
Prve crkvene orgulje koje se u Bosni spominju, imala je franjevačka samostanska i župna crkva u Fojnici 1801. godine. Fra Mijo Batinić, u monografiji fojničkog samostana 1913., veli, da je u samostanu bilo mnogo braće koja su se razumjela u glazbu. Zbog silnog veselja »vijest o toj novosti uzbuni domaće muslimane i oni tužiše veziru franjevce da su nabavili nekakvo previše bučno glazbalo, koje će narušavati njihovu kućnu tišinu i smetat ih u molenju«. Molba veziru, kao i dozvola

za uporabu orgulja, koštala je »više nego godišnji budžet samostana«. (Batinić fra Mijo, *Povijest franjevačkog samostana u Fojnici*, Fojnica 1913, str. 105.) Na žalost, te orgulje nisu sačuvane, niti se o njima ista zna. Današnje orgulje nabavljene su 1896. god. od poznate tvrtke Rieger kao 424. opus. Imaju jedan manual, pedal, 7 zvučnih registara i mehaničke su trakture. Zbog izvanredne akustike crkve, koju je projektirao Josip pl. Vancaš, orgulje, iako male, svojim lijepim zvukom ispunjavaju crkvu.

Godine 1804. samostanska i župna crkva u Kreševu nabavlja orgulje, koje također nisu sačuvane. Današnje orgulje nabavljene su 1957., od tvrtke M. Heferer kao opus 251. Imale su 16 registara, a 1970. god. su smještene u novu crkvu. Tom prilikom su proširene i danas imaju dva manuala, pedal i 25 registara. Dispoziciju orgulja je sastavio prof. Mladen Stahuljak, koji je orgulje kolaudio.

Godine 1865. orgulje nabavlja i samostanska i župna crkva u Kraljevoj Sutjesci. To su male (pozitiv) orgulje od 4 registra s jednim manualom bez pedala i mehaničkom trakturom. Izradila ih je mađarska tvrtka Ifju Ország Sándor Pesten 1865. god. Nedavno im je ugrađen električni ventilator, tako da su danas u uporabi i smještene su u desnoj lađi crkve. One su danas najstarije sačuvane orgulje u Bosni i Hercegovini nabavljene za vrijeme turske okupacije. Druge, veće orgulje, nabavljene su od tvrtke M. Heferer op. 208. 1909. god. Imaju 2 manuala, pedal i 13 registara.

Najstarije orgulje u Bosni i Hercegovini (po godini izrade) nalaze se u Tolisi, u crkvi Uznesenja BDM. Kupljene su od crkve sv. Petra i Pavla u Osijeku i montirane od radnika tvrtke Heferer 1896.

Orgulje u Tolisi

god. Prema mišljenju organologa pok. Ladislava Šabana, koji je orgulje pregledao 16. studenog 1981., orgulje su djelo vrsnog graditelja orgulja Caspara Fischera (1772.-1829.) iz Apatina, a građene su 1804. godine. Takve, skoro identične orgulje istog graditelja nalaze se još u župnoj crkvi BDM u Valpovu. U požaru koji je izbio u crkvi 21. kolovoza 1917. izgorio je veliki oltar, a orgulje su oštećene. U samostanskoj kronici piše: »Vručina je bila u gornjem dijelu crkve tolika, da su se velike cijevi od cinka na orguljama topile.« Godine 1935. tvrtka Lindauer-Majdak iz Vrapča kod Zagreba popravila orgulje i stavila 86 novih svirala. Orgulje su 2000. godine temeljito obnovljene, a cijevi koje su nedostajale zamijenjene su novim. Ujedno su očišćene i ugođene, a radove je obavio majstor Mijo Prskalo rodnom iz Uzdola. Orgulje imaju dva manuala sa 45 tipki (od E do c³), 13 registara, kao i skraćeni pedal.

Najstarije orgulje u Hercegovini danas se nalaze u župnoj crkvi sv. Ante u Humcu. Izradila ih je tvrtka Heferer 1881. god. za franjevačku župnu crkvu sv. Petra i Pavla u Mostaru. To su bile prve orgulje u Hercegovini. Budući da je uprava samostana naručila od istog graditelja nove veće orgulje od 19 registara, koje su 1961. god. postavljene, stare su orgulje temeljito restaurirane i premještene u župnu crkvu sv. Ante u Humcu. Orgulje imaju jedan manual, pedal i 12 registara.

Orgulje u Kraljevoj Sutjesci